

Є. А. Івченко,
к. е. н., доцент, доцент кафедри менеджменту та маркетингу,
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Сєвєродонецьк

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЯК ПОНЯТТЯ ТА ПІДХОДИ ДО ЙОГО РОЗУМІННЯ В ЕКОНОМІЧНОМУ КОНТЕКСТІ

Yevhen Ivchenko,
PhD (Economics), associate professor of department of management and marketing
Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, Sieverodonetsk, Ukraine

TRANSFORMATION AS A CONCEPT AND APPROACHES TO ITS UNDERSTANDING IN THE ECONOMIC CONTEXT

У статті досліджено теоретичні підходи до визначення поняття «трансформація». Розглянуто протікання трансформаційних процесів та їх вплив на функціонування та розвиток систем. Встановлено, що трансформація є не тільки процесом перетворення, а й процесом становлення системи. Визначено, що трансформаційний процес це складний і суперечливий процес, від якого залежить послідовна зміна станів об'єкту дослідження в часі, послідовна зміна предметів і явищ, що відбувається закономірним порядком. Визначено характерні риси трансформацій та сформовано типологію трансформаційного процесу

The article investigates the theoretical approaches to the definition of the concept of "transformation". The course of transformation processes and their influence on the functioning and development of systems are considered. Found that transformation is not only a process of transformation, but also a process of formation of the system. It is determined that the transformation process is a complex and contradictory process, on which depends the successive change of states of the object of research in time, the consistent change of objects and phenomena that occurs in a regular order. The characteristic features of transformation are determined on the basis of which the typology of transformations as a process is formed.

Ключові слова: *перетворення, трансформація, трансформаційний процес, розвиток, зміни, процес.*

Keywords: *system, economic system, transformation, transformation, transformation process, development, change, process.*

Постановка проблеми. Структурні перетворення суспільства та економіки цікавили науковців багатьох поколінь. Поняття трансформаційного процесу як соціально-економічного феномену має інституціональне значення та знаходиться на перехресті наукових підходів. Так в економічних науках трансформація та трансформаційні процеси розглядаються як якісна зміна економічної системи. В той час, в соціологічних дослідженнях, які мають істотну теоретико-методологічну та практичну значимість, дослідження соціальних змін відносять до окремих проблем трансформаційних суспільств і є відправною крапкою різних наукових теорій. Трансформаційні процеси є невід'ємною частиною розвитку соціально-економічних систем. Розвиток, у свою чергу, є необхідною умовою функціонування підприємства. Для розуміння природи трансформацій необхідно проаналізувати соціально-економічні умови їх виникнення. А невід'ємне відношення до суспільства та соціально-економічної системи в цілому надає процесу трансформації ознак загальносистемності, що зумовлює актуальність дослідження

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. В науковій літературі приділено багато уваги дослідженню теоретичних аспектів та методологічних основ трансформацій. Наукові дослідження на цю

тематику викладені в працях багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема Е. Тоффлера, П. Штомки, Т. В Заславської, Л. П. Євстигнеєвої, Н. О. Макашевої, Ю. М. Осіпова, С.А. Єрохіна, Г. М. Поченчука, Н. І. Гражевської, С. В. Філліпової. Однак, незважаючи на широке коло питань, що є об'єктом досліджень, слід відзначити, що загальнотеоретичні та практичні аспекти розуміння дослідження трансформацій не є достатньо вивченими, устояними та носять дискусійний характер.

Мета дослідження. Дослідження теоретичних та методологічних підходів до визначення поняття «трансформація», протікання трансформаційних процесів та його розуміння в економічному контексті.

Основний зміст дослідження. Поняття трансформації постає доволі складним та багатограним. Традиційно, трансформація позначає зміну чого-небудь, перетворення системи різного масштабу, глибини, спрямованості, спричинені внутрішніми або зовнішніми факторами [1]. Існує точка зору [1], що трансформації відбуваються на певних етапах розвитку, так званих точках біфуркації, коли системи дуже чутливо реагують на будь-які впливи. Точки біфуркації відображають збуджений стан систем, що знаходяться немовби на перехресті, і навіть незначні зовнішні коливання можуть призвести до зміни подальших еволюційних шляхів, переходів до інших атракторів. Безумовно, трансформації можуть протікати й еволюційно, поступово, послідовно, але в такому разі вони є менш відчутними. При цьому еволюція у вигляді трансформації не передбачає понять доброго чи поганого, всі зміни оцінюються через людське сприйняття, тобто проходять соціальну оцінку [1].

Трансформація принципово має характер міждисциплінарного поняття. Так в економічних науках трансформація та трансформаційні процеси розглядаються як якісна зміна економічної системи [2, 3, 4]. В той же час, в соціології дослідження соціальних трансформацій відносять до окремих проблем трансформаційних суспільств [5, 6]. Так поняття трансформації широко використовується в природничих науках. В медичних, біологічних, сільськогосподарських науках особливу увагу займає дослідження генетичної трансформації [7, 8]. Ще в 1944 році в результаті експерименту О. Евері, К. Маклеод, М. Маккарті виявили, що перетворюючим фактором є ДНК і назвали цей процес трансформацією [9, 31]. У сучасній біотехнології трансформація означає фенотипові зміни, які викликані експресією чужорідного гену в організмі, тобто генетична модифікація клітини шляхом введення і подальшої експресії в ній чужорідного генетичного матеріалу [9, 31]. В сільськогосподарських науках використовують та розглядають методи генетичної трансформації рослин, що дає можливість запроваджувати нові підходи до селекції [7, 8]. Поняття «трансформація» присутнє в теорії перекладу та лінгвістики. Так застосування різноманітних лексичних та граматичних трансформацій розглядається під час перекладу [10]. В гірничих та геологічних науках поняття трансформації також знайшло своє відображення, як трансформація гірських порід, тобто процеси зміни вихідних утворень у результаті метасоматозу, яке відбувається завдяки привнесенню одних і виносу інших хімічних компонентів [11, 12]. Зазначений термін використовують навіть в метеорології як трансформацію повітряних мас (поступова зміна властивостей повітряних мас) [12]. У технічних науках поняття трансформації теж знайшло своє використання й розглядається стосовно, наприклад, перетворення перемінного струму за допомогою трансформатора [13]. В математичних науках існують відомі перетворення Фур'є [14, 15] та перетворення Лапласа [14]. В юридичних та політичних науках трансформація має своє використання в теорії трансформації. Причому слід зазначити, що на думку В. А. Рибаківа [16] сутність трансформації в юридичній літературі визначається, як один із способів перетворення норм міжнародного права в норми внутрішньодержавного [16, с. 35]. Отже, можна дійти попереднього висновку, що дійсно поняття трансформації має міждисциплінарний характер.

Одразу слід встановити співвідношення між поняттями трансформації та трансформаційного процесу. Змістовно ці поняття є тотожними, оскільки за своєю природою трансформація як зміна представляє собою процес, отже має часову тривалість. На нашу думку, трансформаційний процес на відміну від трансформації повинен відображати динаміку функціонування та розвитку систем.

Вважається, що поняття «трансформація» набуло широкого використання в суспільних науках у другій половині ХХ ст. для характеристики новітніх процесів, пов'язаних із радикальними структурними змінами національних економік [17, с.45]. Відомий науковець Т. І. Заславська пропонує розуміти трансформаційний процес як поступове, відносно мирне, але разом з тим глибоке й відносно швидке перетворення соціальної природи суспільства, обумовлене насамперед не зовнішніми факторами, а внутрішніми потребами системи [5]. Погоджуючись із такою точкою зору щодо природи трансформації, не можна обмежувати її джерела виключно факторами ендогенної природи, оскільки навіть простий лінійний причинно-наслідковий аналіз може підтвердити, що трансформація може відбуватися як під впливом внутрішніх стосовно об'єкту трансформації чинників, так і під впливом зовнішніх. З цього приводу, наприклад, С. А. Єрохін зазначає про рівноправний вплив як ендогенних, так екзогенних чинників на формування трансформаційного процесу [18]. Та ж сама точка зору щодо рівноправності ендогенних та екзогенних джерел виникнення трансформацій простежується в роботі [3].

На основі проведеного етимологічного аналізу у роботі [19] запропоновано визначати трансформацію як рух від форми до форми через заперечення старої форми й формування нової форми через заперечення-формування [19, с. 294]. С. А. Єрохін розглядає трансформацію як зміну структури будь-якого об'єкта в межах самоорганізуючого процесу [18, с. 13]. Погоджуючись із наведеними точками зору, варто зазначити, що трансформація, й у тому числі в економіці, не обмежується тільки формою або

структурою – навпаки часто форма у трансформації лише відображає зміну сутності певного явища або характеру відносин між економічними суб'єктами.

Більш загальною у такому випадку логічно визнати точку зору О.В. Корнуха [20], згідно якої трансформація є економічною категорією, яка пов'язана з економічною сферою, притаманною різним рівням господарювання, відображає складний процес, що здійснюється одночасно в просторі і часі. О. В. Корнух зазначає, що економічна трансформація відбувається під впливом об'єктивних та суб'єктивних чинників, а ключовою її ознакою є сукупність змін, які в кінцевому підсумку призводять до нового економічного стану, нових економічних результатів та постановки нових економічних цілей та завдань [20, с.190].

Науковець Н. І. Гражевська [3] пропонує розглядати трансформацію як загальну форму розвитку економічних систем, пов'язану з еволюційними та революційними змінами, постійними переходами економічних систем із стійкого в нестійкий стан і навпаки. Важливою складовою такого визначення є пов'язування трансформації із переходом певної системи у нестійкий стан. В практиці управління економічними системами різного рівня важливо, щоб такі переходи були керованими. Безумовно, в теорії бажаним є стійкий стабільний стан будь-якої системи, й економічної у тому числі, але динаміка різних процесів у системі приводить до свідомого для суб'єкта дії її переходу у нестійкий стан із подальшим закріпленням отриманих змін. Це емпірично підтверджено у моделях управління змінами, наприклад, у моделі К. Левіна, «Крива змін» Дж. Д. Дака, моделі К. Фрайлінгера та І. Фішера, моделі Дж. Коттера, моделі Р. Джонсона, Модель ADKAR, Модель EASIER, моделі Р. Дж. Балока і Д. Баттена та інші [30].

Важливою характеристикою трансформації є її часове протікання. З цього приводу Л. П. Євстигнєєва [21] зазначає, що трансформація не закінчується переходом з однієї соціально-економічної системи в іншу, а перманентно триває в рамках нової системи. Тобто трансформація є процесом не тільки перетворення системи, а й процесом становлення. Схожої думки дотримується С. А. Єрохін [18], який визначає трансформаційний процес як систему, яка самоорганізується. Визначення такої природи трансформації представляє безсумнівний інтерес, але не розкриває її природи. До речі, у такому розумінні трансформації невизначеним питанням залишаються джерела її виникнення, оскільки самоорганізація може існувати на етапі зрілості певного процесу, але не пояснює його виникнення.

Доволі загальне трактування поняття трансформації пропонує Н. О. Макашева [22], яка під трансформацією у широкому сенсі пропонує розглядати багатоступінчатий процес змін. Таке визначення є максимально повним з точки зору охоплення проявів трансформації, але все одно не розкриває її природу та зміст, оскільки фактично синонімізує трансформацію через зміни. Це є вірним лише частково, оскільки будь-яка трансформація передбачає зміни, містить зміни, але не зводиться до них за змістом.

Більш повне визначення трансформації (у економічному контексті) представлено в роботі [23], в якій трансформація трактується як процес перетворення однієї економічної системи на іншу, що супроводжується відмиранням одних елементів, рис, властивостей і появою інших [23, с. 687]. Така точка зору є доволі поширеною, схожої думки дотримуються Г. М. Поченчук [1] та Н. В. Петришина [24], які вважають трансформацію складним процесом перетворень, внаслідок яких змінюються кількісні та якісні параметри систем та їхніх складових.

Узагальнення існуючих точок зору щодо розуміння поняття трансформації у її економічному контексті проведено в таблиці 1.

Таблиця 1.
Розуміння поняття трансформації (у економічному контексті)

Автор	Розуміння поняття трансформації
Е. Тоффлер [2]	Перетворення, різнобічні бурхливі події, зміни, поштовхи в нову систему, які є не продовженням розвитку в поточному напрямку, а радикальними змінами, що, можливо, заперечують попередній досвід.
Д. Белл [25]	Задану і вироблену міру необхідних змін, в рамках яких триває відбір найбільш вагомого і перспективного, суспільство адаптується до змін середовища через формування програм, проектів, цілей, технологій вирішення протиріч та ін.
Н. І. Гражевська [3]	Загальну форму розвитку економічних систем, пов'язану з еволюційними та революційними змінами, постійними переходами економічних систем із стійкого в нестійкий стан і навпаки.
С. В. Мочерний [23, с. 687]	Процес перетворення однієї економічної системи на іншу, що супроводжується відмиранням одних елементів, рис, властивостей і появою інших.
Г. О. Грищенко, М. Й. Головка [26, с. 359]	Якісні перетворення економічної системи, її вихід за межі стабільного функціонування і перехід у стан нерівноваги, кількісних і якісних змін різної інтенсивності та спрямованості
Н. В. Петришина [24, с. 32]	Це складний процес перетворення економічної системи, який

	передбачає кількісні та якісні зміни складових системи та сфер суспільного життя
Г. М. Поченчук [1]	Це складний процесом перетворень, внаслідок яких змінюються кількісні та якісні параметри систем та їхніх складових.
Ю. М. Заволока [27, с. 176]	Якісні перетворення економічної системи, її вихід за межі стабільного функціонування і перехід у стан нерівноваги, кількісних і якісних змін різної інтенсивності і спрямованості.
І. Б. Маркович [28]	Є іманентною особливістю національних економік, яка відбувається постійно і є явищем безперервної зміни форми. Як момент кардинальних перетворень, у результаті яких структура, ознаки, система взаємозв'язків змінюються повністю.
С. Ю. Івашина, О. Ф. Івашина [29, с. 310]	Становлять глибинні перетворення, що зумовлені змінами технології та відбуваються на рівні економічних відносин, інститутів економічної та соціальної сфери. Як процес, що послідовно та безперервно здійснюється на всіх рівнях економічної системи.
О. В. Корнух, А. М. Турило, [20, с. 190]	Це економічна категорія, яка пов'язана з економічною сферою, притаманна різним рівням господарювання, відображає складний процес, що здійснюється одночасно в просторі і часі, відбувається під впливом об'єктивних та суб'єктивних чинників і ключовою ознакою якого є сукупність змін, які в кінцевому підсумку призводять до нового економічного стану, нових економічних результатів та постановки нових економічних цілей та завдань.

Джерело: складено автором з використанням [1 - 3, 20, 23-29]

Очевидно, що трансформація є більш складним поняттям, ніж це представляється на перший погляд й навряд чи може бути повністю пояснена лише в межах одного визначення – певне визначення щодо поняття трансформації може бути справедливим та вірним, відповідаючи її змісту, але при цьому буде неповним, не розкриваючи повністю її природу. З цього приводу повністю доречним є дослідження І. Б. Маркович [28], яка за результатами проведеного монографічного аналізу пропонує системний, ситуаційний та процесний підходи як основні до розуміння природи трансформації. В межах процесного підходу вона розуміє трансформацію як серію взаємопов'язаних процесів, які реалізуються в певній послідовності та є тривалими в часі. Причому, пропонуючи даний підхід до зазначеної дефініції, І. Б. Маркович [28] виділяє процесно-радикальний та процесно-еволюційний підходи, які дозволяють більш повно розкрити особливості кардинальності та стрімкості перебігу трансформаційних процесів. Втім, істотну новизну тут визнати доволі складно, оскільки фактично процесно-радикальний та процесно-еволюційний підходи за І. Б. Маркович відповідають трансформації на основі революційних та еволюційних змін, отже мова йде просто про різні види трансформації.

Згідно із системним підходом (за І. Б. Маркович [28]) трансформація є іманентною особливістю національних економік (якщо розглядати її на макрорівні), яка відбувається постійно і є явищем безперервної зміни форми. Поширюючи системний підхід на системи різного рівня, трансформацію можна розглядати як іманентну властивість системи, яка містить передумови безперервної зміни форми. Така точка зору є синонімічною до розуміння розвитку у роботах Ю.С. Погорелова [30] як спроможності до змін (у потенційному розуміння такого поняття). Ситуаційний підхід (за І.Б. Марковичем [Маркович]) пояснює трансформацію як момент кардинальних перетворень, у результаті яких структура, ознаки, система взаємозв'язків змінюються повністю [28, с. 79]. Використання різних підходів дозволило І.Б. Маркович доволі повно окреслити природу трансформацій як у загальному випадку (як властивості соціально-економічних систем), так і у конкретних випадках її прояву. Втім висловлена точка зору однозначно заслуговує свого поширення й на інші рівні функціонування соціально-економічних систем, зокрема на рівень регіону та окремого підприємства, адже трансформація проявляє себе не виключно на рівні національної економіки, але й на мікро- та мезорівні.

Таким чином, на наш погляд, проведений аналіз визначення та розуміння природи, протікання трансформацій в економічному контексті дає нам змогу виявити основні характерні риси трансформаційного процесу в економічних системах різного масштабу. Доцільно скористатися типологією запропонованою у роботі [6, с.31] для опису трансформаційного процесу в економічних системах різного масштабу, яка базується на шістьох головних критеріях (рис. 1):

- форма або контур, який приймає трансформаційний процес;
- результат, консеквент впливу трансформаційного процесу;
- каузальний характер трансформаційного процесу;
- рушійні сили;
- рівень діяльності трансформаційного процесу;

- часовий аспект трансформаційного процесу.

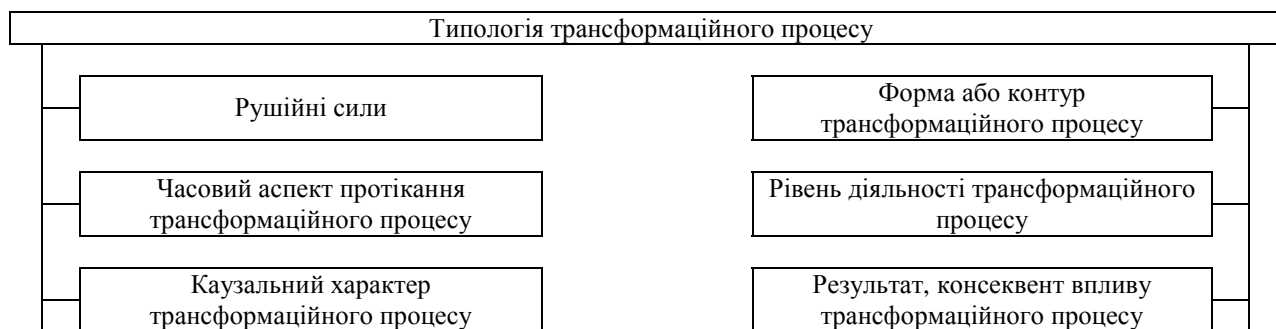

Рис 1. Типологія трансформаційного процесу

Джерело: запропоновано з урахуванням [6]

Отже, за змістом трансформація приводить до певних змін, а за наслідками її природа полягає у тому, що він позначається на стані різних систем. Внаслідок трансформації можуть відбуватися не тільки сутю зміни, але й генезис нової системи, нових відносин або явищ. Трансформаційний процес в системі економічної безпеки підприємства необхідно розглядати як суб'єктивний, об'єктивний процес, що відбувається в просторі та визначається вже існуючою економічною системою. Трансформаційний процес дає нам розуміння реальних механізмів трансформацій і здатності систем, у тому числі соціально-економічних, сприймати ці процеси.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, трансформація позначає якісні перетворення або становлення економічної системи різного масштабу, що дозволяє перехід на новий рівень функціонування і розвитку системи, який здійснюється послідовно та безперервно на всіх рівнях економічної системи. Перехід на новий рівень функціонування і розвитку системи економічної безпеки підприємства, змінюючи якість простору, відбувається під впливом трансформацій, що потребує зміни функцій самої системи. Такий процес пов'язаний із змінами підсистем та змінює характер взаємодії елементів системи. Протікання трансформаційних процесів та їх вплив на функціонування та розвиток економічних систем зумовлено внутрішніми або зовнішніми факторами. Трансформаційний процес це складний і суперечливий процес, від якого залежить послідовна зміна станів об'єкту дослідження в часі, послідовна зміна предметів і явищ, що відбувається закономірним порядком. Вивчення причин виникнення трансформацій в системах різної природи та змісту характерних рис є корисним для розуміння їхнього протікання у часі та просторі, забезпечення керованого характеру таких трансформацій. Аналіз трансформаційних процесів у економіці повинен спиратися на їхні емпіричні прояви та теоретичну основу. Втім, тільки вивчення емпіричних проявів трансформаційних процесів, хоча воно у вигляді сконцентрованого емпіричного досвіду та виявлених закономірностей теж є виключно корисним, явно недостатньо для розуміння природи та загальних закономірностей протікання трансформаційних процесів, тому виникає потреба у теоретичному їхньому обґрунтуванні. Це зумовлює необхідність подальшого вивчення причин протікання трансформаційних процесів як загальнонаукового феномену, як об'єкту дослідження в економіці, та як об'єкту стосовно конкретного підприємства.

Література.

1. Поченчук, Г. М. Закономірності трансформаційних процесів національної економіки [Текст] / Галина Михайлівна Поченчук // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2014. – Том 16. – № 1. – С. 123-129.
2. Тоффлер Е. Третя Хвиля / Елвін Тоффлер; пер. з англ. А. Євса; ред. пер. Шовкун. — К.: Вид. дім «Всесвіт», 2000. — 475 с.
3. Гражевська Н. І. Еволюція сучасних економічних систем : навч. посіб. / Н. І. Гражевська ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К. : Знання, 2011. – 287 с.
4. Філіппова С. В. Фінансові проблеми трансформаційних процесів у промисловому секторі економіки України / С. В. Філіппова, О. О. Добруля // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – 2007. – № 606 : Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – С. 430–434.
5. Загороднюк Т. Концепции постсоветской трансформации общества Т.И. Заславской и Н.В. Паниной : Мон. – К.: Институт социологии НАН Украины, 2013. – 164 с.
6. Штомка П. Социология социальных изменений / Пер. с англ. под ред. В.А. Ядова. – М.: Аспект Пресс, 1996. – 416 с.
7. Вакула В.Л. Биотехнология: что это такое?.- М. : Мол. Гвардия, 1989.- 301 с.

8. Куцоконь Н. К. Основні напрямки генетичної трансформації представників роду *Populus* / Н. К. Куцоконь // Цитология и генетика. - 2011. - Т. 45, № 6. - С. 67-78
9. Эксперимент Эвери, Маклеода и Маккарти [Электронный ресурс] / Материал из Википедии — свободной энциклопедии – Режим доступа до ресурсу: <https://ru.wikipedia.org/>.
10. Корунец І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): Підручник. – Вінниця, 2001 – 448 с.
11. Мала гірнича енциклопедія : у 3 т. / за ред. В. С. Білецького. — Д. : Східний видавничий дім, 2004—2013.
12. Білецький В. С. Українська гірнича термінологія: становлення, удосконалення і вживання / В. С. Білецький, Ю. П. Ященко, А. П. Загнітко, І. Г. Манець // Уголь Украины. — К., 2003. — № 12. — С. 48-50.
13. Толковый словарь русского языка / Под ред. Д.Н. Ушакова. — М.: Гос. ин-т "Сов. энцикл."; ОГИЗ; Гос. изд-во иностр. и нац. слов., 1935-1940. (4 т.)
14. Функції комплексної змінної. Перетворення Фур'є та Лапласа : Навч. посіб. для студ. техн. спец. вищ. закл. освіти / Я. І. Дасюк, В. С. Ільків, П. І. Каленюк, П. П. Костробій, З. М. Нитребич // Ін-т змісту і методів навчання. - Л., 1999. - 271 с.
15. Романовский П. И. Ряды Фурье. Теория поля. Аналитические и специальные функции. Преобразования Лапласа.-М., Наука, 1980.-336 с.
16. Рыбаков В. А. Трансформация и имплементация способы развития национального права // Вестник ОмГУ. Серия. Право. 2010. №3 С.34-41.
17. Радіонова О. М. Зайнятість у великих містах: сучасний економіко-теоретичний аналіз : монографія /О.М. Радіонова;Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Х. : ХНУМГ, 2014. – 178 с.
18. Єрохін С. А. Трансформаційний процес та його структуризація / С. А. Єрохін // Актуальні проблеми економіки. — 2005. — № 2 (44). — С. 4—12.
19. Осипов Ю. М. Теория хозяйства. Начала высшей экономики: Учебник:В 3-х томах. — М. : Издательство МГУ, 1998. Т. 3 : Хозяйственная динамика. Трансформации и переходы. Неоэкономическое хозяйство. — 607с.
20. Корнух О.В. «Економічна трансформація» як ключове поняття сучасного громадського розвитку / О.В. Корнух, А.М. Турило // Науковий вісник Херсонського державного університету. 2014. — № 6, частина 3. — С. 189-191.
21. Евстигнеева Л. П. Теория экономической трансформации как исследовательская программа / Л. П. Евстигнеева, Р. Н. Евстигнеев // Общественные науки и современность. – 2007. – № 5. – С. 5–17
22. Макашева Н.А. Экономическая наука в эпоху трансформации (Историко-методологический аспект) // Общественные науки и современность. 2000. №5. Режим доступа: <http://ecsocman.hse.ru/data/897/571/1231/003mAKAx5bEWA.pdf>
23. Економічна енциклопедія : у 3 т. – Т. 3. (Поручництво) – Я (Японський центр продуктивності). П – Я / ред. : Б. Д. Гаврилишин, С. В. Мочерний. – К. : Акад. ; Т. : Акад. нар. госп-ва, 2002. – 952 с.
24. Петришина Н. В. Проблеми трансформації економіки України / Н. В. Петришина // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18 : Економіка і право. - 2014. - Вип. 24. - С. 31-38
25. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Пер. с англ. – М. : Academia, 1999. – 786 с.
26. Грищенко Г. О. Трансформація фінансово-економічних систем: теоретичні положення / Г. О. Грищенко, М. Й. Головка // Вісник ЖДТУ. – 2012. – С. 359–363.
27. Заволока Ю. М. Інвестиційна поведінка суб'єктів підприємницької діяльності в трансформаційній економіці / Ю. М. Заволока// Вісник Дніпропетровського університету. — 2009. — Вип. 3/1.— С. 175—179.
28. Маркович І. Б. Розкриття сутності поняття трансформації економічного простору в системі категорій розвитку національної економіки / І. Б. Маркович // Економіка розвитку. - 2014. - № 2. - С. 77-81. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecro_2014_2_16
29. Івашина С. Ю. Соціально-інституціональні аспекти економічної трансформації / С. Ю. Івашина, О. Ф. Івашина // Проблеми економіки. - 2014. - № 2. - С. 309-314. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2014_2_45.
30. Погорелов Ю.С. Природа, рушійні сили та способи розвитку підприємства / Ю.С. Погорелов. — Харків: АдВА, 2010. — 352 с.
31. Avery, Oswald T.; Colin M. MacLeod, Maclyn McCarty (1944-02-01). «Studies on the Chemical Nature of the Substance Inducing Transformation of Pneumococcal Types: Induction of Transformation by a Desoxyribonucleic Acid Fraction Isolated from Pneumococcus Type III». *Journal of Experimental Medicine* 79 (2): 137–158

References.

1. Pochenchuk, H. M. (2014), "Laws of Transformation Processes of the National Economy", *Ekonomichnyi analiz : zb. nauk. prats*, vol. 16, no. 1, pp. 123-129.

2. Toffler, E. (2000), *Tretia Khvylia* [Third Wave], Vyd. dim «Vsesvit», Kyiv, Ukraine, p. 475.
3. Hrazhevska, N. I. (2011), *Evolutsiia suchasnykh ekonomichnykh system* [Evolution of modern economic systems], Kyiv. nats. un-t im. T. Shevchenka, Znannia, Kyiv, Ukraine, p. 287.
4. Filippova, S. V. and Dobrulia, O. O. (2007), "Financial problems of transformational processes in the industrial sector of the economy of Ukraine", *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnik", Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia i problemy rozvytku*, vol. 606, pp. 430–434.
5. Zagorodnjuk, T.I. and Paninoj, N.V. (2013), *Koncepcii postsovetskoj transformacii obshhestva* [Concepts of post-Soviet society transformation], Institut sociologii NAN Ukrainy, Kiev, Ukraine, p. 164.
6. Shtomka, P. (1996), *Sociologija social'nyh izmienenij* [Sociology of social change], Aspekt Press, Moscow, Russia, p. 416.
7. Vakula, V.L. (1989), *Biotehnologija: chto jeto takoe?* [Biotechnology: what is it ?], Mol. Gvardija, Moscow, Russia, p. 301.
8. Kutsokon, N. K.(2011), "Basic directions of genetic transformation of representatives of the genus *Populus*", *Tsytolohyia y henetyka*, vol. 45, no. 6, pp. 67-78
9. The experiment of Avery, MacLeod and McCarthy, Wikipedia, [Online], available at: <https://ru.wikipedia.org/>.
10. Korunets, I. V. (2001), *Teoriia i praktyka perekladu (aspekty pereklad)* [Theory and practice of translation (aspect translation)], Vinnytsia, Ukraine, p. 448.
11. *Mala hirnycha entsyklopediia* [Minor Mining Encyclopedia], Skhidnyi vydavnychiy dim, 2004—2013, Ukraine.
12. Biletskyi, V. S. Yashchenko, Yu. P. Zahnitko, A. P. and Manets, I. H. (2003), " Ukrainian mining terminology: formation, improvement and use", *Uhol Ukrayny*, vol. 12, pp. 48-50.
13. Dictionary of the Russian language, Ed. D.N. Ushakov. - Moscow: Gos. in-t "Soviet encycl."; OGIZ; Gos. publishing house inostr. and nat. words., 1935-1940.
14. Dasiuk, Ya. I. Ilkiv, V. S. Kaleniuk, P. I. Kostrobii, P. P. and Nytrebych, Z. M. (1999), *Funktsii kompleksnoi zminnoi. Peretvorennia Furie ta Laplasa* [Functions of a complex variable. Transformation of Fourier and Laplace], In-t zmistu i metodiv navchannia, p. 271.
15. Romanovskij, P. I. (1980), *Rjady Fur'e. Teorija polja. Analiticheskie i special'nye funktsii. Preobrazovaniya Laplasa* [Fourier series. Field theory. Analytical and special functions. Laplace transformations], Nauka, Moscow, Russia, p. 336.
16. Rybakov, V. A. (2010), "Transformation and implementation of ways to develop national law", *Vestnik OmGU. Serija. Pravo*, vol. 3, pp.34-41.
17. Radionova, O. M. (2014), *Zainiatist u velykykh mistakh: suchasnyi ekonomiko-teoretychnyi analiz* [Employment in large cities: modern economic-theoretical analysis], Khark. nats. un-t misk. hosp-va im. O. M. Beketova, Ukraine, p. 178.
18. Yerokhin, S. A. (2005), "Transformation process and its structuring", *Aktualni problemy ekonomiky*, vol. 2 (44), pp. 4-12.
19. Osipov, Ju. M. (1998), *Teorija hozjajstva. Nachala vysshej jekonomiki* [Theory of economy. The beginning of higher economy], vol. 3, Izdatel'stvo MGU, Moscow, Russia, p. 607.
20. Kornukh, O.V. and Turylo, A.M. (2014), ""Economic transformation" as a key concept of contemporary social development", *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*, vol. 6, part 3, pp. 189-191.
21. Evstigneeva, L. P. and Evstigneev, R. N. (2007), " Theory of economic transformation as a research program", *Obshhestvennye nauki i sovremennost'*, vol. 5, pp. 5–17
22. Makasheva, N.A. (2000), "Economic Science in the Age of Transformation (Historical and Methodological Aspect)", *Obshhestvennye nauki i sovremennost'*, vol. 5, [Online], available at: <http://ecsocman.hse.ru/data/897/571/1231/003mAKAx5bEWA.pdf>
23. *Ekonomichna entsyklopediia* [Economic Encyclopedia], vol. 3, Akad. nar. hosp-va, 2002, Kyiv, Ukraine, p. 952.
24. Petryshyna, N. V. (2014), "Problems of the Transformation of the Economy of Ukraine", *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Serii 18 : Ekonomika i pravo*, vol. 24, pp. 31-38.
25. Bell, D. (1999), *Grjadushhee postindustrial'noe obshhestvo. Opyt social'nogo prognozirovaniya* [The future postindustrial society. Experience of social prediction], Academia, Moscow, Russia, p. 786.
26. Hryshchenko, H. O. and Holovko, M. Y. (2012), "Transformation of financial and economic systems: theoretical positions", *Visnyk ZhDTU*, pp. 359–363.
27. Zavaloka, Yu. M. (2009), "Investment behavior of business entities in the transformational economy", *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu*, vol. 3/1, pp. 175-179.
28. Markovych, I. B. (2014), "Disclosure of the essence of the notion of transformation of the economic space in the system of categories of development of the national economy", *Ekonomika rozvytku*, vol. 2, pp. 77-81, [Online], available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecro_2014_2_16
29. Ivashyna, S. Yu. and Ivashyna, O. F. (2014), "Socio-institutional aspects of economic transformation", *Problemy ekonomiky*, vol. 2, pp. 309-314, [Online], available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2014_2_45.

30. Pohorelov, Yu.S. (2010), Pryroda, rushiini syly ta sposoby rozvytku pidpriemstva [], AdvA, Kharkiv, Ukraine, p. 352.

31. Avery, Oswald T.; Colin M. MacLeod, Maclyn McCarty (1944-02-01). «Studies on the Chemical Nature of the Substance Inducing Transformation of Pneumococcal Types: Induction of Transformation by a Desoxyribonucleic Acid Fraction Isolated from Pneumococcus Type III». Journal of Experimental Medicine 79 (2): 137–158.

Стаття надійшла до редакції 20.12.2015 р.